

BÁNFI ZOLTÁN

(M)értéktelenül

– A lakossági hitelek növekedése a válság előtt

A cikk a hitelezés magyarországi felfutásának a kielégíthetetlen éhségű, de korlátozott vásárlóképességű időszakról a hitelekkel irracionális módon felpumpált kereslet beszakadásáig tartó periódusával foglalkozik. Statisztikai idősorok segítségével azt vizsgálja, hogy 2000 és 2008 között (a rendelkezésre álló információk szükségessége miatt néhány esetben rövidebb periódus alatt), tehát abban az időszakban, amikor a hitelkínálat már és még nem volt korlátos, hogyan alakultak a legtipikusabb hitelfajták, mindenkori állományuk, dinamikájuk mögött milyen okok, összefüggések húzódnak meg.

1. A LAKOSSÁGI HITELEK NÖVEKEDÉSE A VÁLSÁG ELŐTT

A magyar lakosság legalább a rendszerváltásig (jövedelmi okok miatt jóval tovább, javarészt napjainkban is) csak vágyakozhatott az ún. nyugati életstílus, életérzés után. Nemcsak a szükséges anyagi háttere hiányzott ehhez, de a belföldi kínálati oldal, az áruvásárlás is rendkívül szegényes volt. Ez utóbbit jól jellemzi, hogy a politikai és gazdasági nyitást követően a nyugat-európai országokba kiszabadult honfitársainkra gyakran használták (a különlegesnek számító svájci csokoládé után) a Milka-turisták jelzős szerkezetet. Vásároltak mindent, ami itthon nem vagy nehezen megszerezhető, esetleg drágább volt (az osztrák-magyar határon több kilométeres sorokban várakoztak a Trabantok, Wartburgok, Ladák, Skodák és Daciák, csomagtartóikon egy-egy Gorenje hűtőszekrényvel). A magyarok rácsodálkoztak a bevásárlóközpontok, a diszkontáruházak kínálatára, és automatuzsálemek tízezeit hozták be az országba.

A piaci lehetőségre rendkívül gyorsan reagált a kínálati oldal. Kezdetben garázsimportőrök sokasága jött létre, kereskedtek mindennel, amivel lehetett, különösen, amit (kiárúsítások során vagy kelet- és délkelet ázsiai klónként!) olcsón tudtak megvásárolni. A behozatal közvetlen gyári vagy nyugat-európai nagykereskedelmi hátterű útvonalainak a megjelenése és kiteljesedése, különösen a műszaki cikkek piacán, fokozatosan visszaszorította ezt az ad hoc jellegű, kifejezetten a belföldi hiányt kihasználó kereskedelmet. Például a gépjárműgyártók már a kilencvenes évek elején létrehozták a magyarországi márkaképviseleteiket, ezt követően – legalábbis az új gépkocsik importjában – visszaszorult a Nyugat-Európából egyénileg behozott autók száma. Hasonlóan konszolidálódott az elektronikai termékek kínálata és piaca, az ár-érték arány általánossá válása kiszorította az ügyes-

1 Abban az időben Kína és más, az ázsiai térséghez tartozó országok még gyenge másolatokat állítottak elő. Műszaki felzárkózásuk a világ élvonalához az ezredfordulót követő évekre tehető.

kedőket, és feleslegessé tette a bevásárlóturizmust. Később gomba módra elszaporodtak a nagy piacterek (plázák), de a diszkont- és keménydiszkont-áruházak láncai is lefedik már az ország területét.

A kereslet fokozása a vásárlási szokások lényeges átalakulását, a jövedelemhez kötöttség, a jövedelmi korlát nagyfokú lazítását igényelte. A magyar piacon az ezredforduló tájékán jelentek meg és váltak egyre népszerűbbé azok a hitelkonstrukciók, amelyek nagy tömegek számára tették lehetővé a vásárlások előrehozását, a jövőbeni jövedelem keletkezése előtti elköltését. 2008 őszéig a bankok és a kereskedők kreativitása nem ismert határt, ha a vásárlás és a kihelyezett hitelállomány növeléséről volt szó. A válság – mint általában – a foglalkoztatottság csökkenéséhez és bankkölcsönök bedőléséhez, továbbá a fogyasztói magatartás drasztikus átalakulásához, a korábbi vásárlási láz gyors kiapadásához, a mindennapi létehez nem szükséges javak megszerzésének az elodázásához vezetett. A pénzpiacok kiszáradása – mint a válság elsődleges megnyilvánulása a másik oldalon – a hitel- és pénzintézeti szektorban azonnal szigorú és teljes körű hitelrestrikciót eredményezett.

2. A PÉNZÜGYI INNOVÁCIÓK ELŐFELTÉTELEI

A magyarországi bankprivatizáció több lépcsőben zajlott. Ennek a részletes taglалása túlmutat a tanulmány témakörén, csak a fontosabb jellemzőit célszerű itt megemlíteni. Ezek pedig a következők:

- A rendszerváltáskor már létező kereskedelmi bankok a privatizációjuk során külföldi (jellemzően banki) tulajdonba kerültek. A Magyar Hitelbank és a Kereskedelmi és Hitelbank – K&H – több lépcsőben egyesült, majd a belga KBC Bank NV kizárólagos tulajdonába került. Külföldi a tulajdonosa a Budapest Banknak (General Electric) és a Postabanknak (osztrák Erste Bank AG) is.
- A rendszerváltáskor létrejött, szakosodott kis pénzintézetek eltűntek (ha portfóliójuk kívánatos volt, akkor felvásárolták, egyébként pedig felszámolták, beolvastották azokat).
- Az Országos Takarékpénztár és Kereskedelmi Bank Rt. többlépcsős privatizációja során szórt tulajdonosi szerkezetűvé, effektíven menedzsmentvezérelté vált.

1992–2007 között gyakoriak voltak az összeolvadások, tulajdonosváltások a külföldi tulajdonú hazai leánybankoknál, nem függetlenül az anyabankoknál történt tulajdonosváltásoktól, változásoktól. Az ismertebb példánál maradva: az olasz UniCredit beolvastotta a Bank Ausztriát és a Credit Anstaltot, majd felvásárolta a HVB-t is; vagy a CIB és az Inter-Európa Bank csak leképezte az olasz anyabankok – Intesa és Sanpaolo – egyesülését, de az egykori Unicbank is azért változtatta a nevét Raiffeisen Bankra, mert egyik tulajdonosa kivásárolta a másikat.

A bankok termékkínálatának az alakítását, árazását tekintve két modell különböztethető meg:

- *konzervatív* (nyugat-európai) és
- *akvizíciós* (gyorsan iparosodó – délkelet-ázsiai és észak-amerikai – országokból származtatott).

A magyar piacon körülbelül az ezredfordulóig a konzervatív modell volt a jellemző, amelynek a lényege a következőképpen foglalható össze: *nincs ingyenebéd*, azaz a bank szolgáltat, minden egyes terméke önállóan árazott, és minden termékért külön-külön nyilvánvalóan fizetnie kell annak, aki igénybe veszi. Az akvizíciós modell központi eleme a *verseny az ügyfelekért*, jellemzői a rejtett árak, a feltételekhez kötött árkedvezmények, egymáshoz rendelhető termékekre figyelő fejlesztés, vonzóan árazott terméksomagok.² A modellváltásnak, az akvizíciós modell felé fordulásnak minimális feltételei voltak. A *fordulópont* csak akkor következhetett be, amikor

- a kereskedelmi banki struktúra stabilizálódott,
- a bankok integrált számítástechnikai rendszerei kiépültek,
- a bankok országos hálózatai elérték a szükséges küszöbértéket.

Az első két feltétel az ezredforduló tájékán teljesült. Ezt követően ismerték fel a leánybankok, hogy növekedni csak akkor képesek, ha intenzíven a retailbanki üzletág (az anyabanki modellekhez igazodóan a lakosság + kkv) felé fordulnak; és azt is, hogy a hatékony bővüléshez elengedhetetlen a – rendkívül költséges – fiókhálózat megteremtése. Az OTP pedig – aminek a pozícióit statikusan ez a filozófiaváltás veszélyeztette, a verseny maga ugyanakkor elképesztő mértékben dinamizálta a teljesítményét – nagyon gyorsan felvette a kesztyűt. Könnyedén meg is tehette: sem privatizációs hullámokkal, sem hálózatépítési gondokkal nem kellett szembenéznie, és működőképessé, saját integrált rendszerét is elsőként hozta létre a belföldön működő bankok közül.

3. A LAKOSSÁG PÉNZÜGYI POZÍCIÓJÁNAK ALAKULÁSA 2000 ÉS 2008 KÖZÖTT

A rendszerváltásig a hazai lakosság kínálat hiányában igazán el sem adósodhatott; egyértelműen megtakarítói pozíció jellemezte. (Az államadósságot nagyrészt a lakossági megtakarítás finanszírozta.) 2000 után ez a pozíció, különböző intenzitással ugyan, de folyamatosan épült le (1. táblázat).

Önmagában szemlélve, a *lakossági megtakarítások* növekedése látványos. 2000 és 2009 között a készpénz- és betétállomány a két és félszeresére, 4 milliárd forintról csaknem 10 milliárdra növekedett. Ez a növekedés nem volt egyenletes, a jelenből nézve, meglepő módon az idősor harmadik legmagasabb üteme 2007-ről 2008-ra következett be. A növekedés csupán egyetlen évben (2009-ben), akkor is hibahatáron belül (0,2%-kal) maradt el a fogyasztói árindex növekedésétől.

Ugyanakkor a *lakossági hitelek állományának* a növekedése többszöröse a készpénz- és betétállományénak, 768 milliárdról 9621 milliárdra, 12,5-szeresére növekedett. Az idősor egészét tekintve, a készpénz- és betétállomány egyetlen év kivételével minden évben meghaladta a hitelállomány összegét. Az idősor végén, 2008-ban azonban 197 milliárd forinttal a hitelállomány már magasabb volt a készpénz- és betétállománynál. Az abszolút különbség, amely 2001-ben még közelítette a 3500 milliárd forintot (az eltérő dinamika következtében) egyre erőteljesebben *gyorsulva apadt el*.

² A megkülönböztetés (piaci átlagnál, megelőző időszaknál kedvezőbb) árazás vagy/és nagy kockázatú termékek bevezetésében vállalt szerep (*élenjáró*, illetve *követő*) alapján lehetséges. Például: japán jenben denominált jelzáloghitelek.

A lakossági hitelállomány idősorát önmagában szemlélve, két periódus különböztethető meg: 2000 és 2003 között rendkívül dinamikus, évről évre 50% fölötti, majd 2004 és 2008 között 20 és 31% közötti növekedés jellemezte. (A 2004 utáni lassulásra a későbbiekben, a hiteltípusok elemzésekor még visszatérünk.) A periódus egészére jellemző trend nem magától, hanem egyértelműen a válságnak betudhatóan tört meg 2009-ben, amikor a hitelek állománya *bezuhan*; csupán 42 milliárd forinttal, 0,4%-kal haladta meg az előző évit, és a fogyasztási árindex növekedésétől (4,1%) is először és jelentősen elmaradt.

1. táblázat

A háztartások készpénz-, betét- és hitelállományának alakulása és változása 2000 és 2010 február között (Mrd Ft)

Év	Készpénz és betét	Változás	Hitelek	Változás	Fogyasztói árindex	Betét-hitel
2000	4075		768			3307
2001	4652	14,2	1163	51,4		3489
2002	5090	9,4	1933	66,2	105,2	3157
2003	5814	14,2	3116	61,2	104,7	2698
2004	6318	8,7	4053	30,7	106,8	2265
2005	7078	12,1	5089	25,6	103,5	1989
2006	7640	7,9	6111	20,1	104,1	1529
2007	8293	8,5	7447	21,9	107,9	846
2008	9424	13,6	9621	29,2	106,1	-197
2009	9785	3,8	9663	0,4	104,1	122

Forrás: MNB

4. LAKÁSÉPÍTÉS, LAKÁSHITELEK

A lakossági megtakarítások és hitelek jelentős része a lakásvásárlást célozza. Éppen ezért indokolt áttekinteni a vizsgált időszakban (itt: 2001 és 2009 között) épített lakások számának az alakulását. Az új lakások darabszáma több mint 318 ezerrel, éves szinten átlagosan 35 ezer fölött növekedett, és az éves csúcspontot 2004-ben közel 44 ezerrel érte el. A lakásépítési költségindexek (amelyeket egészen a legutóbbi időkig az építési vállalkozók rendre áthárítottak a vásárlókra) arra utalnak, hogy a lakások értékesítési árai folyamatosan növekedtek,

s ha csak a költségnövekedéssel egyezően, akkor többnyire az átlagos infláció fölött, olykor attól kismértékben elmaradva. Az index 2006 és 2008 között volt stabilan a legmagasabb, 6,5% fölötti és 2008-ban már a nyolc százalékot közelítette.

2. táblázat

**Az épített lakások száma és változása,
valamint a lakásépítési költségindex 2001–2009 között (db és %)**

Év	Új lakások száma	Változás %	Lakásépítési költségindex
2001	28054		110,7
2002	31511	12,3	105,7
2003	35543	12,8	103,9
2004	43913	23,5	105,9
2005	41084	-6,4	103,5
2006	33864	-17,6	106,5
2007	36159	6,8	106,6
2008	36075	0,2	107,9
2009	31994	-11,3	102,3

Forrás: KSH

A lakásépítés, lakásvásárlás egyértelműen hitelvezérelt, hitelkondíció-függő volt már a rendszerváltás előtt is, s ez csak fokozódott az ezredfordulót követően. Az állami kamattámogatásos hitelek 2002-es, a lakás árától is független (luxusépítkezésekre is vonatkozó) igénybevételi lehetőségének a kiterjesztése azonnal tetten érhető az épített lakások számának a növekedésében (s köztudottan még inkább a költségvetési kiadások megugrásában). A támogatás 2003. decemberi visszavágása (legfeljebb 30 millió forintos árú lakások esetén, maximum 15 millió forint hitel után) ugyanakkor csak jelentős késéssel, gyakorlatilag 2006-ban nyilvánul meg markánsan a statisztikai adatok között. Mindez több dologgal magyarázható. A hitelfelvevők előrehozták lakásvásárlásaikat azt követően, hogy előzetesen megismerték a számukra előnytelen változásokat, azaz a hitelkérelmeiket 2003 végén benyújtották a bankokhoz. Természetesen az építkezések olykor éveken átnyúló futamideje is okozhat számbavételi késedelmeket. Ennél azonban lényegesebb, hogy a devizahitelek révén pótolni lehetett – igaz, a korábbiaknál alacsonyabb dinamizmus mellett – a támogatás csökkenése miatt kieső állományt.

A lakáshitelek állománya az ezredfordulót követően 2010 februárjáig a 21-szeresére növekedett. A növekedés 2003-ig rendkívül dinamikus (évről évre 70 és 143% közötti) volt, ami részben az alacsony bázisnak is köszönhető. Ezt követően egyetlen év kivételével nem haladta meg a 20%-ot. 2008-ban, abban az évben, amelynek az őszén Magyarországot telibe

találta a gazdasági válság, trend fölött, 25%-kal növekedett az állomány. 2009-től viszont a válság hatására gyakorlatilag stagnál. Megkockáztathatjuk, hogy a válság Magyarországon egy intenzív hitelboomot előzött meg.

3. táblázat

**A lakosságnak nyújtott lakáshitelek állománya
2000 és 2010 februárja között (Mrd Ft és év/előző év %-ában)**

Év	Összesen	Egyéb deviza	Euró	Összes %	Egyéb deviza %	Euró %
2000	188	0	0			
2001	319	0	6	170		
2002	776	0	12	243		200
2003	1505	0	18	194		150
2004	1908	123	22	127		122
2005	2281	435	37	120	354	168
2006	2698	872	39	118	200	105
2007	3144	1425	36	117	163	92
2008	3917	2318	54	125	163	150
2009	3973	2269	210	101	98	389
2010. 02.	3976	2275	225	100	100	107

Forrás: MNB

Az ún. *devizahitelek*re viszonylag későn szokott rá a lakosság. *Euróban denominált hitellel* ugyan már 2001-ben is találkozhattunk, összesen 6 milliárd forintnak megfelelő összegben, s bár állománya 2008-ra a kilencszeresére emelkedett, csak 1,4%-a volt a teljes lakáshitel-állománynak. Az euróbázisú hitel jelentősége 2009-től némiképp emelkedik, mivel az új hiteleknél gyakorlatilag a svájci frank és japán jen helyére lépett (forrásszerzési, szabályozási és egyéb okok miatt).

Az *egyéb devizában denominált lakáshitel* karrierje 2004-ben indult, állománya és évről évre gyorsulva növekedett, de igazi lendületet 2007-ben kapott, amikor (az előző évhez képest amúgy is duplázó) 2006-os 32%-kal szemben 45%-ra emelkedett az aránya a teljes hitelállományban. 2008-ra ez az arány még számottevően, 59%-ra növekedett. A devizahitelek felfuttatásának az időszakában a hazai bankok folyamatosan kedvezőnél kedvezőbb, már-már amerikai típusú ajánlatokkal bombázták a lakosságot úgy a lakás-, mint a jelzálog- és gépjárműhitelek, de tipikus forintbitelek esetében is.

Ezekben az években a legkonzervatívabbnak számító OTP Bank Nyrt. esetében is mérséklődött a megkívánt fedezettségi szint a lakáshiteleknél, és kiemelt körzetekben a hitel-

biztosíték arány közelített a többi bank által elvárthoz. Tény ugyanakkor, hogy valamennyi hazai bank gyakorlata rendkívül biztonságosnak volt tekinthető még ebben az időszakban is az Egyesült Államok bankjai vagy a spanyol bankok lakásvásárlás-finanszírozási gyakorlatához képest (minimális vagy akár 0 saját erőt vártak el). A bankok versenye azonban Magyarországon is rendkívül kiélezett volt általában, és a lakáshitelek piaca sem volt kivétel. És ha csak a tartán osztozkodtak volna egymás közt, most kisebb volna a baj. De csábító akcióikkal számottevően növelték magát a tortát. Ezek nélkül a lakosság eladósodottsága ma lényegesen alacsonyabb volna, különösen devizában.

2009-ben és 2010 első hónapjaiban az egyéb devizában denominált lakáshitelek aránya 57%-on stagnál, mivel új hiteleket ezekben a devizákban gyakorlatilag már nem nyújtanak a bankok. Ez pedig azt is jelenti, hogy a hitelfelvevők racionálisan mérlegeltek, és nem váltották át a devizahiteleiket forinthitelekre, minden kormányzati, felügyeleti ajánlás ellenére sem. A hitelek átstrukturálása, azaz a futamidő meghosszabbítása, átmeneti tőketörlesztési és kamatfizetési kedvezmény – de sohasem teljes fizetési moratórium – nyújtása is csupán 2–5%-os sávban történt.

5. FOGYASZTÁSI HITELEK

5.1. Jelzáloghitelek

Erre a hitelfajtura rövidebb (2005 és 2010 közötti) időszakra állnak rendelkezésre adatok. Szerepe a lakáshitelek kivételével az összes háztartási hitelen belül a legjelentősebb, s az évek során egyre nagyobb arányt képvisel. A banki gyakorlat a lakossági hitelek két fő csoportját különbözteti meg:

- az ingatlanfedezettel rendelkezőt és
- az ingatlanfedezettel nem rendelkezőt.

Az ingatlanhoz, ingatlanfedezethez tapadó illúzió – amely szerint az értéktartó, forgalomképes és viszonylag könnyen likvidálható – ezt a csoportosítást és az ún. szabad felhasználású jelzáloghitelek 2005 és 2008 közötti karrierjét kellően indokolja.³ Amennyire egyet lehet érteni a következő idézet első felével, a második fele pillanatnyilag kevésbé helytálló: a lakossági „*eladósodottság jelenlegi szerkezete kedvezőtlen pénzügyi stabilitási szempontból, mivel a hitelállomány relatíve jelentős hányada van kifésztett pénzügyi és jövedelmi helyzetű háztartások birtokában. A kockázatokat azonban némileg csökkenti, hogy a kockázatos hitelállomány számottevő része jelzálogalapú hitel, mely azonban megfelelő fedezetet nyújthat a bankok számára az ügyfél nemteljesítése esetén is*” (Holló–Papp [2007]).

Gyakorlatilag a banki vagy más nyilvántartó rendszerben⁴ tiltással nem, de ingatlanal rendelkező ügyfelek – szemben a szintén ingatlanfedezetű lakásvásárlási hitelekkel – minden kötöttség nélkül vehették igénybe ezt a hiteltípust.

3 A válság aztán erre az illúzióra is rácsófol – de a válság más tekintetben is normabontó, vagy inkább mások a normái, mint a stabilan működő gazdaságnak.

4 Lakossági Bankközi Adósnilyvántartó Rendszer (BAR), későbbi elnevezése Központi Hitelnyilvántartó Rendszer (KHR).

A jelzáloghitelek minimum 70 (2005) és maximum 95%-ban (2008) egyéb devizahitelek, és – bár az MNB-statisztika nem részletezi – minden bizonnyal svájci frankban denomináltak. A svájcifrank-hitelek alacsony kamata és az árfolyamkockázat negligálása, amire az állandósuló és egymással versengő banki kampányok sem hívták fel a figyelmet, az eladósodottsághoz nagyban hozzájárult. Nem véletlen, hogy a háztartások hitelei között a gépjárművásárlást finanszírozó hitelek után a jelzáloghitelek esetében a legmagasabb az átstrukturálások aránya.

4. táblázat

**Szabad felhasználású jelzáloghitelek állománya
2005 és 2010 februárja között (Mrd Ft)**

Év	Összes	Egyéb deviza	Euró
2005	388	270	61
2006	747	640	61
2007	1269	1174	55
2008	2041	1940	66
2009	2098	1869	189
2010. 02.-ig	2140	1885	188

Forrás: MNB

5.2. Gépjármű-vásárlási hitelek

A gépjármű-vásárlási hitelek összege három és félszeresére növekedett ebben az időszakban.⁵ Növekedésük 2008-ig volt töretlen, majd 2008-ban és minimális mértékben (2 milliárd forinttal) 2009-ben is csökkent. A teljes állományon belül a 2005-ös 71%-os arányhoz képest 2008-ra 94%-ra emelkedett a svájci frankban denominált hitelek aránya. Éppen ezen a devizanemen belül jelentősebben csökkent 2008-ról 2009-re, mint a teljes állomány.

A gépjármű-vásárlási hiteleken belül 2008-at követően számottevő a bedőlt állomány, a gépjármű-finanszírozók által visszavett (és árvereztetett) autók száma. A hitelek hosszú (az utóbbi években már tízéves) futamideje ezt tompítja, nem teszi igazán kimutathatóvá. A háztartások hitelei között a gépjárműhiteleknél a legmagasabb, 15-20% fölötti az átstrukturálások aránya is (MNB: Hitelezési felmérések).

⁵ A lakossági gépjárművásárlások egy része céges formát ölt, illetve nem pénzügyi lízing és tartós bérlet formájában valósul meg. Mivel ezek a formák nem tartoznak a pénzügyi tevékenységek közé, állományuk sem jelenik meg a hitelek között, mint ahogyan a céges hitelek sem a lakossági állományban.

5. táblázat

**Gépkocsi-vásárlási hitelek állománya
2004 és 2010. február között (Mrd Ft)**

Év	Összes	Egyéb deviza	Euró
2004	83	20	18
2005	143	102	11
2006	212	181	8
2007	254	233	4
2008	319	299	2
2009	291	263	4
2010. 02-ig	289	259	5

Forrás: MNB

5.3. Személyi hitelek

A legrégebbi, már a rendszerváltás előtt is létező, lakossági hitelfajta. A folyószámlahitel-típusú hiteleknek⁶ tulajdonítható, hogy a vizsgált periódusban már nem mutatott nagyobb dinamizmust. 2004 és 2010. február között összesen 27%-os csupán az állomány növekedése, az egyéb devizában – svájci frankban – denominált személyi hitelek összege viszont 2,7-szeresére emelkedett, és a legmagasabb hányadost produkáló évben (2008-ban) elérte az állomány 45%-át. 2009-ben 6,9%-kal csökkent (ugyanekkora mérséklődés volt tapasztalható 2004-ről 2005-re is).

6. táblázat

**A háztartásoknak nyújtott személyi hitelek állománya
2004 és 2010. február között (Mrd Ft)**

Év	Összes	Egyéb deviza	Euró
2004	463	74	25
2005	431	88	14
2006	461	107	9
2007	546	191	8
2008	642	287	9
2009	598	208	21
2010. 02-ig	586	199	21

Forrás: MNB

6 Az igénybe vett állományról sem közöl statisztikát az MNB.

5.4. Áruvásárlási és egyéb hitelek

A bankok számára ez az a veszteséges lakossági hitelfajta, amelyet csomagban gondolkodva – azzal a feltételezéssel, hogy más banki termékeket is igénybe vesznek az áruhitelek segítségével megszerzett ügyfelek – vállaltak és (új keletű reklámjaik szerint) vállalnak ismét. Az áruvásárlási hitelek állománya – miután ezeknek a szerződéseit is a vásárlás helyszínén, az üzletekben kötik – szinte teljes egészében forint hitel. Az állomány egyébként 2006-ot követően némileg ingadozott, de összességében csökkent. A 2006. őszi megszorító intézkedések erre a hitelfajtára – úgy tűnik – nagyon gyorsan hatottak.

7. táblázat

**Áruvásárlási és egyéb hitelek állománya
2004 és 2010. február között (Mrd Ft)**

Év	Összes	Egyéb deviza	Euró
2004	86		
2005	97		1
2006	106		2
2007	80	2	1
2008	76	1	1
2009	93	3	2
2010. 02.	88	2	2

Forrás: MNB

Az áruvásárlási hiteleknél elszenvedett banki kudarcokat, veszteségeket nehéz mással magyarázni, mint a konkurensek ki-, illetve visszaszorításával – ha kell, szinte bármi áron. Továbbá, a versenyben nem szabad lemaradni; követni kell, vagy még inkább megelőzni a többi bankot a termékfejlesztésben. Nem véletlen, hogy nincsenek bankspecifikus termékek, a termékkínálatok teljesen fedik egymást. És természetesen a banki ügyfél számára lehetőség, hogy valamelyik csomagot válassza. Azt, amelyik a leginkább közelít az igényeihez. Mert a tömegtermékek, mindenféle ügyfél- és termékszegmentáció mellett, legfeljebb közelíthetnek az ügyfél igényeihez, de szinte sohasem fedik azt. Különösen azért nem, mert az ügyfelek általában egy-egy konkrét banki szolgáltatásra tartanak igényt, s kapnak helyette egy csomagot. Szerencsénk van, ha a banki alapszolgáltatások (folyószámla, bankkártya, átutalások, készpénzfelvétel) a szükséges mérethez közeliek a csomagban, s az egyebek között csak egy-egy a felesleges.

5.5. Összes fogyasztási hitel

A lakásvásárlást finanszírozó hitelek kivételével valamennyi ismertetett hitelfajta ebbe a kategóriába tartozik. A fogyasztási hitelek összege 2004 és 2009 között megötszöröződött, és eltérő ütemben ugyan, de folyamatosan növekedett. A háztartásoknak nyújtott fogyasztási hitelek állománya az összes háztartásoknak nyújtott hitelen⁷ belül a 2004-es 15,6%-ról 2009-re a kétszeresére, 31,9%-ra emelkedett.

8. táblázat

**A háztartásoknak nyújtott összes fogyasztási hitel állománya
2004 és 2010. február között (Mrd Ft)**

Év	Fogyasztási hitelek	Ebből jelzálog-hitel
2004	632	
2005	1059	36,6
2006	1526	49,1
2007	2149	59,1
2008	3078	66,3
2009	3080	68,1
2010. 02-ig	3130	68,4

Forrás: MNB

Míg a fogyasztási hitelek állománya 2005-ben a lakáshitelek (2281 milliárd forint) felét sem érte el, 2008-ban már 79%-áig növekedett. Dinamikusan növekvő hitelcsoporttá vált, jórészt a szabad felhasználású jelzáloghitelnek köszönhetően.

6. KILÁTÁSOK

A válság, amely 2007-ben az Egyesült Államokban indult, 2008 októberében érte el Magyarországot. A Budapesti Értéktőzsde azonnal bezakadt, az állampapír- és hitelpiacok pedig egyik pillanatról a másikra kiszáradtak. A likviditási válságra a bankok hitelezési aktivitásuk visszacsorításával, elsőként a nagy hitelek (a bank szavatoló tőkéjének 10%-át elérő, meghaladó kockázatvállalások), különösen az éven túli kötelezettségvállalások állományának a drasztikus csökkentésével (pl. kamat- és egyéb kedvezmények révén a

⁷ A lakáshitelek, valamint a folyószámla- és kártyahitelek tartoznak ide. Utóbbiakról sem részletes, sem összesített adatok nem állnak rendelkezésre. Más MNB-kiadványból (pl. a pénzügyi vezetői rendszeres időközönként kitöltött Hitelezési felmérésből) lehet tudni, hogy mely hiteleket sorol az MNB az összes háztartásoknak nyújtott hitelek közé.

visszafizetések preferálásával) reagáltak.⁸ A lakossági és a retail vállalkozói ügyfélkörben restriktív időszakban csupán az új kihelyezéseknek képes elejét venni a bank, a nagyvállalatihoz hasonlóan, egyedi alkukat a sokaság nem tesz lehetővé, az előtörlesztések realitása minimális. Éppen ezért a bankok ezekben az ügyfélszegmensekben az új kihelyezések korlátozására helyezték a hangsúlyt a hitelezési feltételek és az ügyletek bírálata, minősítése során használt scoringfüggvények paramétereinek a szigorításával.

A hitelekre, azon belül a fogyasztási hitelekre a mélyrepülés volt jellemző az elmúlt két évben az egész világon. A görög válságba, valamint a bankok és a reálgazdaság (pl. a gépjárműszektor) megmentésébe ölt eurómilliárdok következtében a legjelentősebb gazdasági potenciájú uniós országok államadósságai is menedzselésre várnak, a kisebbeknél pedig ennél sokkal többről van szó. Az unió integrációs hiányait – mint várható volt – az euró súlyli meg legelőször, s még az is kérdés, hogy túléli-e. Mégis, ha a globális gazdasági fellendülés bekövetkezne, a magyar piac több hónapos fáziskéséssel ugyan, de követné a nemzetközi trendeket. 2010 elején már második negyedéve nem csökkent a termelés Magyarországon, ez a nemzetközileg elfogadott standard szerint azt jelenti, hogy a recessziónak vége. A gazdaság életképesebbnek tűnik a feltételezettnél.

A bankoknak is túl kell jutniuk a hitelezési sokkon. Az utóbbi hónapokban már egyre gyakrabban kínálnak finanszírozási lehetőségeket, és a kondícióik (kamatfelárak) sem olyan riasztóak, mint 2009-ben voltak. Kockázatkezelésük, ami a nem problémamentes állomány növekedése következtében fontossá vált, még nem enged a szorításból, a hitelkérelmek a bírálati szakaszban véreznek el.

A nemzetközi tapasztalat szerint a gazdaság minden szereplője erőteljes nyomást gyakorol annak érdekében, hogy visszarendeződjenek a válság előtti tendenciák. Természetesen nehéz elképzelni a visszalépést a túlfogyasztásos modellből egy mértékletesebb, a társadalom egészére és a természeti környezetre is nagyobb figyelmet fordító modell felé. Jelenleg semmiféle értékvtás jelei nem tapasztalhatók, de lehetséges, hogy az eltelt idő sem elegendő ahhoz, hogy igazán megnyilvánulhattak volna. Mégis, legalább annyi kívánatos lenne, hogy mesterségesen sem a fontosabb árucikkek értékesítői (pl. a gépjárműimportőrök), sem a bankok csábító ajánlataikkal ne ismételjék meg a 2004 utáni szituációt, lehetőleg ne sodorják hasonló adósságszövedékbe a lakosságot.

IRODALOMJEGYZÉK

- BECSEI ANDRÁS–HOMONNAY ÁDÁM–ROSZIK GÁBOR [2006]: Milyen innovációs ötleteket meríthetnek a magyar lakossági bankok észak-amerikai és délkelet-ázsiai társaiktól? *Hitelintézet* 2006/3., 29–43. o.
- BORIO, CLAUDIO [2009]: Ten propositions about liquidity crisis, BIS Working Papers, 2009. november
- HOLLÓ DÁNIEL–PAPP MÓNIKA [2007]: A háztartási hitelkockázat becslése: egy kérdőív felmérés tanulságai, MNB-tanulmányok, OP 70.
- MNB negyedéves és éves jelentései, www.mnb.hu
- MNB: Hitelezési felmérések (Felmérés a hitelezési vezetők körében, a bankok hitelezési gyakorlatának vizsgálatára, 2004. március–2010. I. negyedév), www.mnb.hu
- MNB: Jelentés a pénzügyi stabilitásról, 2010. április, www.mnb.hu

8 Az éven belüli közép- és nagyvállalati (knv) hiteleknel sem a devizanem, sem a kihelyezés hossza nem indokolta volna a hitelek felmondását. Ezek jelentős része forinthitel, többnyire az átmeneti likviditási problémák áthidalását célozza (tipikus fajtája a folyószámlahitel).